

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ЯК СКЛАДОВІ УПРАВЛІННЯ

В статті розкривається взаємозв'язок обліку та контролю як складових управлінського циклу. Акцентується увага на необхідності підвищення оперативності обліку контролю в умовах перманентної мінливості внутрішнього та зовнішнього середовища

Постановка проблеми. В сучасних умовах нестабільності зовнішнього середовища перед вітчизняними підприємствами постає проблема оптимізації своєї діяльності та підвищення її економічної ефективності. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є не тільки усвідомлення важливості удосконалення обліково-аналітичного забезпечення та посилення внутрішнього контролю за господарською діяльністю вітчизняних підприємств, але й перебудова самої системи управління, в напрямку перегляду методів, що використовуються на практиці.

Аналіз останніх публікацій. Проблемами розвитку теорії та методології обліку і контролю займаються ряд провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, П.І. Гайдуцький, С.Ф. Голов, С.І. Дерев'яно, В.А. Дерій, А.М. Герасимович, Г.Г. Кірейцев, Н.П. Кузик, М.М. Кужельний, І.А. Ламикін, Я.В. Соколов, В.П. Суйц, Л.С. Шатковська, А.Д. Шеремет, М.Я. Штейнман та ін. вчені. Однак деякі питання залишаються дискусійними, зокрема порядку організації, вибору методики обліку і контролю відповідно до сучасних умов господарювання та підлягають подальшому розгляду.

Метою дослідження є визначення взаємозв'язку обліку і контролю, як функцій управління, та обґрунтування необхідності адаптації їх організації відповідно до умов розвитку економіки.

Результати досліджень. В сучасних умовах господарювання спостерігається тенденція до зростання значення обліку і контролю діяльності підприємств. Так від стану їх розвитку залежить визначення шляхів забезпечення подальшого збільшення прибутків підприємства та досягнення стратегії його розвитку.

Збільшення попиту апарату управління на інформацію про діяльність підприємства, змушує бухгалтерський облік розширити свої повноваження. Крім традиційного документування фактів господарської діяльності, обліковці покликані готувати аналітичну інформацію щодо прийняття управлінських рішень та моделювання можливих наслідків. Облік виступає як засіб складання плану, а також дає інформацію про розвиток продуктивних сил, наявність та склад всіх видів ресурсів на початок і кінець планового періоду.

Що стосується внутрішнього контролю, то він притаманний будь-якому підприємству. Адже контрольні функції покладені на кожного працівника у відповідності до його посадових обов'язків або ж в штат введена спеціально уповноважена особа (внутрішній аудитор). Незалежно від вибору суб'єкту здійснення контрольних процедур перевірка повинна проводитися системно і охоплювати будь-яку діяльність підприємства. Пріоритетним завданням внутрішнього контролю в вітчизняних підприємствах є наближення фактичних і планових (бюджетних) показників діяльності, тобто забезпечення оптимальності досягнення стратегії.

Перш ніж розпочати процес контролю необхідно, в першу чергу, перевірити наявність планів і організаційної структури. Адже, при їх відсутності буде неможливо визначити ефективність будь-якої діяльності і відповідальну особу за окрему ділянку роботи. При організації системи внутрішнього контролю слід

звжати на те, що чим складніша організаційна структура суб'єкта господарювання, тим вищі вимоги будуть ставитися до контролю. Якщо вище зазначені умови дотримані, то маємо можливість розпочати внутрішній контроль, який включає в себе наступні етапи:

1. встановлення планових (бюджетних) вимірів результатів виробничої діяльності ;
2. забезпечення їх фактичного виміру ;
3. визначення ступеня досягнення встановлених цілей ;
4. здійснення коректування показників з метою встановлення оптимального режиму досягнення цілей ;
5. перегляд або уточнення завдань.

Відомо, що проведення процесу контролю ґрунтується, передусім, на системі обліку та звітності (фінансові та виробничі показники) і проведення їх аналізу. Система обліку створює масив інформації, який потрібен управлінцям для контролю за досягненням планових завдань. Головне призначення обліку як функції управління, полягає в кількісному відображенні та якісній характеристиці економічних процесів суспільного виробництва. Виконуючи це завдання облік не може обійтись без контролю за цими процесами. Організація обліку завжди передреує контролю і, навпаки, однією із причин наявності великої кількості помилок в обліку є послаблення функції контролю. Добре налагоджена контрольна діяльність суттєво підвищує значення обліку.

Взаємозв'язок інформаційних масивів обліку і контролю дозволяє уточнити завдання управління, одержати об'єктивну оцінку стану підприємства та вплив змін матеріально-технічних умов виробництва на основні фінансові, технічні показники, створити уявлення про проблеми та питання, що вимагають вирішення. Як зазначає Г.Г Кірейцев: "Підсистема обліку в управлінні виробництвом покликана, шляхом реалізації інформаційної функції забезпечувати зворотній зв'язок між суб'єктом і об'єктами управління, взаємозв'язок між функціями управління і тим самим максимально сприяти розвитку інших підсистем, функцій і механізму управління в цілому, посилення його впливу на ефективність виробництва" [1, с. 8].

Проте слід відмітити, що на сьогодні у вітчизняних підприємствах становлення належної системи внутрішньогосподарського контролю знаходиться на початковій стадії. Головним недоліком внутрішнього контролю є його невідповідність, в більшості випадків, цілям управлінської діяльності підприємства. Практично відсутня, на рівні структурних підрозділів, необхідно деталізована облікова інформація. Причинами цього є:

- недооцінка ролі оперативної інформації в управлінні собівартістю;
- слабка теоретична основа його організації;
- недосконалість системи первинного обліку ресурсів, що витрачаються;
- недостатній рівень механізації і автоматизації [2, с. 17].

Як вже зазначалось, нові економічні задачі та можливості підприємств, особливо в умовах різних форм власності, вимагають створення адекватних систем обліку і контролю. Тому паралельно із змінами вимог адміністративного персоналу до інформації (оперативність, економічність, адресність, релевантність та ін.) на якій ґрунтується управлінське рішення необхідно провести зміни і в системах обліку та внутрішнього контролю. Доцільною є їх переорієнтація на підвищення оперативності інформації, що акумулюється в цих системах. Особливо це стосується попереднього та поточного внутрішнього контролю.

Радикальне вдосконалення економічного механізму являється активізуючим фактором, першою передумовою розвитку оперативного контролю. Слід погодитися з думкою В.М. Олійника, який пише, що у нинішніх умовах облік і

контроль, як важелі системи управління господарством, можуть виконувати свої функції лише тоді, коли буде підвищена їх оперативність, а момент обліку і контролю буде максимально наближений до моменту виконання господарських операцій або збігатися з ними [3]. Виникає потреба в інтеграції бухгалтерського і оперативного обліку, яка дасть можливість запобігати виникненню негативних явищ в ході процесу виробництва ще до моменту їх появи. На практиці це означає проведення обліку і контролю безпосередньо там, де відбувається сам процес виробництва або його обслуговування. Отже, оптимізації обліку, контролю діяльності можна досягти у випадку виділення в окремі об'єкти обліку місця виникнення витрат і центри відповідальності. Така організація "...дозволяє децентралізувати управління витратами, спостерігати за їх формуванням на всіх рівнях управління, використовувати специфічні методи контролю витрат із врахуванням особливостей діяльності кожного підрозділу, виявляти винуватців непродуктивних витрат та, в кінцевому підсумку, суттєво підвищити економічну ефективність господарювання" [4, с. 56].

Для того, щоб підвищити оперативність контролю, необхідним є наближення його до процесу виробництва, тобто, проведення його безпосередньо в структурних підрозділах. Такий контроль повинен не стільки в процесі співставлення планових і фактичних показників фіксувати відхилення параметрів, скільки запобігати їх виникненню. Прийоми обліку і аналізу не мають такої попереджувальної властивості. Поглиблене вивчення ходу виробничих процесів, виявлення невикористаних резервів та можливостей збільшення об'ємів виробництва відбувається лише після здійснення процесу виробництва. Ці прийоми сприяють покращенню результатів майбутньої виробничої діяльності і не мають ніякого впливу на огріхи аналізованого періоду. Таким чином, виконуючи свої функції, оперативний контроль заповнює цю нішу.

В залежності від виду витрат (епізодичні чи постійні) вирішується питання періодичності проведення контролю. Постійні витрати необхідно контролювати регулярно, а що стосується епізодичних витрат, то їх достатньо контролювати по мірі здійснення відповідних операцій та їх оформленню в бухгалтерських проводках. За допомогою такого підходу виникає можливість своєчасного одержання інформації та прийняття ефективних управлінських рішень.

Висновки і пропозиції. Внутрішній контроль займає вагомe місце в системі управлінського циклу. Облік одночасно передує проведенню контрольних процедур та слугує їх інформаційною базою. За допомогою підвищення оперативності обліку та внутрішнього контролю відбувається належне інформаційне забезпечення адміністративного персоналу з метою прийняття управлінських рішень стосовно можливості отримання запланованих результатів при використанні наявних ресурсів, а також уникнення кризових ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Ивашкевич В.Б.* Организация управленческого учета по центрам ответственности и местам формирования затрат // Бухгалтерский учет, № 5, 2000. – С. 56-59.

2. *Индукаев В.П.* Организация оперативного учета и контроля издержек производства. – М.: Финансы и статистика, 1986. – 143 с.

3. *Кирейцев Г.Г.* Функции учета в механизме управления сельскохозяйственным производством. – К.: Изд-во УСХА, 1992. – 240 с.

4. *Олійник В.М.* Облік і госпрозрахунок в управлінні агропромисловим комплексом. – Львів: Світ, 1992. – 124 с.